"ברכת חתנים אפילו בבית האירוסין?"

ישראל טאוב ושחר קיהן

ראשי פרקים:

א. הקדמה
ב. שיטת רש"י ותוס'
ג. המרדכי ופסיקת הרמ"א
ד. הירושלמי לגרסאותיו
ה. סיכום השיטות בסוגיה
ו. האם יש מחלוקת בין ת"ק ור"י?
ז. האם מברכין ברכת חתנים פעם נוספת?
ח. סיכום הסוגיה

א. הקדמה

בזמן הגמרא, תהליך בניית הבית בישראל היה בשני שלבים:

השלב הראשון - לאחר שבני הזוג החליטו לחיות חיים משותפים, היו עושים סעודה שבה היה החתן מברך את ברכת האירוסין:

"וציונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין...", סעודה זו נקראת אירוסין או קידושין.

השלב השני - שנה מאוחר יותר, היו עושים סעודה בבית החתן ומברכין ברכת חתנים, וכונסה לביתו ואחריה היו מתחילים לחיות חיים משותפים מלאים. טקס זה נקרא נישואין, ובו נהגו מנהגים שונים במהלך התקופות (חופה, הינומה...).

בשנה שבין האירוסין לנישואין היו בני הזוג מתחילים ליצור הכירות וחיבה ביניהם, ובנקודה זו נוגעת סוגייתנו.

בסוגייתנו ישנה מחלוקת האם להקדים את ברכת החתנים בשנה, ולאומרה אף בבית האירוסין מיד אחרי ברכת האירוסין (כמו שנוהגים בזמננו- שכל הברכות נאמרות ביחד תחת החופה), או לא להקדימה ולאומרה רק כעבור שנה בנישואין.

נשאלת השאלה: מדוע להקדימה?

האם להקדימה שמא יבוא עליה הבעל או אפילו שמא "רק" יתייחדו ללא קשר לאיסור ביאה, אלא לאיסור ייחוד עם פנויה? בשאלה הזו עוסק חיבורינו.

ב. שיטת רש"י ותוס'

תנו רבנן: מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, **ר' יהודה אומר:** אף בבית האירוסין מברכין אותה. אמר אביי: וביהודה שנו, מפני שמתייחד עמה[1]

מסוגייתנו יוצא שת"ק סובר: ברכת חתנים רק בחופה, ורבי יהודה סובר: ברכת חתנים גם באירוסין, אביי בא לפרש שלדעת רבי יהודה ביהודה שנו - מפני שמתייחד עמה וצריך ברכת חתנים כדי שיוכל להתייחד עמה.

רש"י:

שמתייחד עמה - באירוסין **כדי שיהא לבו גס בה** כדלקמן (דף יב) לפיכך מברכין ברכת חתנים מתחלה, דתניא במסכת כלה: **כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה**

קשה מכאן - ידוע לנו שנדה אסורה לבעלה בבעילה אך לא בייחוד ואילו כלה בלא ברכה , אסורה לארוסה גם בייחוד, ומזה שרש"י כתב שכלה ללא ברכה כנדה לבעלה, יוצא, לכאורה, שכל הברכה זה לבעילה (שמפחדים שמא יבעל) ולא לייחוד שלא צריך ברכה כלל !

תוספות:

רבי יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה מפני שמתייחד עמה - ואמרי' כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ולפי שפעמים בא עליה שלא לשם חופה עושין ברכה מתחלה כדי שתהא כלה בברכה

יוצא לפי תוס' : מטרת הברכה למקרה שיבעל אותה !

ג. המרדכי ופסיקת הרמ"א

שולחן ערוך:

הארוסה, אסורה לבעלה מדברי סופרים, כל זמן שהיא בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מכין אותו מכת מרדות. **הגה: ואפילו בייחוד, אסורים**; ולכן ארוס שהוא עם ארוסתו בבית א', מברכין ז' ברכות פן יתייחדו (מרדכי פ"ק דכתובות)[2]

יוצא מדברי הרמ"א שאסור להתייחד עם ארוסה וקשה, הרי ראינו בתוס' וברש"י שמטרת הברכה היא בכדי להתיר מקרה של בעילה, ואילו הרמ"א סובר שגם הייחוד אסור והברכה לכאורה להתיר הייחוד.

<u>המרדכי</u> כותב, שאכן הברכות מתירות את הייחוד - (ללא קשר להתרת הבעילה), וקשה: אם הברכה לפי המרדכי לכתחילה בשביל הייחוד אז **מדוע לא**

---

[1] כתובות ז, ע"ב.

[2] אבן העזר נה, א.

מברכין אותה סמוך לייחוד? ואפשר להוכיח מכאן שהברכה דווקא לבעילה - שמברכין בהתחלה - שמא יבעל אותה במשך היום.

תירוץ: גם בייחוד מברכין בתחילת היום - שמא יתייחד עמה לפני הזמן המתוכנן.

השאלה הנשאלת היא: **איך הגיעו הרמ"א והמרדכי למסקנה זו?!**

ניתן להסביר את הרש"י גם כדברי המרדכי:

רש"י בדבריו שכלה ללא ברכה כנדה לבעלה התכוון להגיד שכלה בבעילה ראשונה בנידתה אסורה לבעלה לא רק בבעילה עצמה אלא גם בייחוד, שכיון שעוד לא בא עליה מפחדים שאם יתייחד עמה יגבר עליו יצרו ויגיע לידי בעילה, ועל מקרה כזה התכוון רש"י בדבריו ש"כלה ללא ברכה אסורה לבעלה כנידה", ולכן באה הברכה - להתיר לכלה את איסור הייחוד.

מכאן נובע שהרמ"א והמרדכי סוברים כרש"י.

ד. הירושלמי לגרסאותיו

תלמוד ירושלמי:

> האוכל אצל חמיו כו', בראשונה גזרו שמד ביהודה, שכן מסורת להם מאבותם שיהודה הרג את עשו, דכתיב: "ידך בעורף אויביך" והיו הולכין ומשעבדין בהן ואונסין את בנותיהן וגזרו שיהא איסטרטיוס בועל תחילה, התקינו שיהא בעלה בא עליה עודה בבית אביה שמתוך שהיא יודעת שאימת בעלה עליה עוד היא נגררת, מכל מקום אין סופה להיבעל מאיסטרטיוס אנוסה היא ואנוסה מותרת לביתה[3]

מהירושלמי יוצא: **שהמטרה בייחוד שיבעל אותה** ובכך תשתעבד לבעלה ותפחד ממנו ואז הבעילה להגמון תהיה באונס.

הירושלמי עפ"י ה"שיטה המקובצת", מביא סבה אחרת:

המטרה בייחוד שיתקרבו ליבותיהן בשיחה או ע"י חיבוק ונישוק, ובכך תיבעל להגמון מאונס - ולא תאסר על בעלה.

יוצא מכאן:

ירושלמי - מטרת הברכה להתיר בעילה.

ירושלמי עפ"י השטמ"ק - מטרת הברכה להתיר את הייחוד.

ה. סיכום השיטות בסוגיה

---

[3] כתובות פרק א, הלכה ה.

הטבלה להלן תעזור לנו להבין את מהלך הסוגייה:

	מרדכי ורמ"א (רש"י)	**תוס' (רש"י)**	**תלמוד ירושלמי**	**תלמוד ירושלמי עפ"י השטמ"ק**
מטרת הברכה	להתיר הייחוד	להתיר הבעילה	להתיר הבעילה	להתיר הייחוד
לכתחילה או בדיעבד	לכתחילה	בדיעבד (שמא יבעל)	לכתחילה (שתבעל להגמון מאונס)	לכתחילה (שיתקרבו ליבותיהם בשיחה)

ו.האם יש מחלוקת בין תנא קמא לרבי יהודה?

רש"י:

אמר אביי וביהודה שנו - (הא דר"י **ביהודה שנו)**

לפי רש"י - אין מחלוקת, תלוי במנהג המקום.

תוס' עפ"י השטמ"ק - יש מחלוקת:

ת"ק - תמיד לא יברך כיוון שאין כתובה ולכן אין חשש שיבעל אותה , שהרי זאת בעילת זנות. **ועל הייחוד - לא מברכים.**

ר"י - צריך לברך על הייחוד עצמו כמו נידה לבעלה שלא בעל אותה מעולם, אפילו אם אין חשש שיבעל אותה. זאת רואים מלשון התוס' שבד"ה השמיט את: "אמר אביי וביהודה שנו" והכניס את: "מפני שמתייחד עמה" לתוך דברי רבי יהודה. ויצא כך: **"רבי יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכים אותה מפני שמתייחד עמה",** ומכאן רואים שלדעת ר"י - לאו דווקא ביהודה אלא בכל מקום, ושהברכה באה - בגלל הייחוד.

ז. האם מברכין ברכת חתנים פעם נוספת?

במקומות שנהגו לברך בשעת האירוסין, האם מברכין שוב בשעת הנישואין?

---

[4] את רש"י ניתן להבין עפ"י שתי הדעות.

הריטב"א - במקומות שנהגו לברך בשעת האירוסין מברכין שוב בשעת הנישואין משתי סיבות:

א. שמא האנשים יתמהו ולא יבינו כיצד הכלה נכנסה לחופה ללא ברכה.

ב. זהו טקס אחר ובכל טקס ניתן לברך שוב את ברכת החתנים, כמו שעושים אחרי החופה במשך 7 ימים - שבע ברכות, והעיקר שיהיו פנים חדשות.

ח. סיכום הסוגיה

היום, בהסתכלות לאחור, נראה לנו שמהלך החתונה בימים ההם היה ארוך ומסובך, אמנם כן הדבר - אך לא לשלילה, כי אם לחיוב! ישנו דבר נפלא ביצירת הבית היהודי בשלבים שעל-ידי כך הבית יציב יותר ומבוסס על היכרות פנימית ואמיתית בין בני הזוג. בימינו, אין דבר זה- שנה הפרש בין האירוסין לנישואין - יכול לעמוד במבחן המציאות והחיים המשותפים מתחילים כבר כעבור של חודשים ספורים, ובכל זאת, ברוך ה', בתינו יציבים ועומדים.

כמובן שאין אנו רוצים לחזור, חלילה, לתקנות של חשש בעילת אונס, אך היה נחמד לשוב לתקופה ההיא שהבית היה נבנה בשני השלבים הללו על בסיס הטהרה השלימה, ואשרי מי שזוכה לכך בימינו.

ומי ייתן ובעז"ה - נחדש ימינו כקדם.